

TRANSFORMACJA GOSPODARCZA

OD GOSPODARKI PLANOWEJ
DO GOSPODARKI
OPARTEJ NA WIEDZY

MONOGRAFIA INSPIROWANA
AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ
—— PROFESORA ——
Macieja Bałtowskiego

REDAKCJA NAUKOWA

Zbigniew Pastuszek
Andrzej Miszczuk

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

TRANSFORMACJA GOSPODARCZA

OD GOSPODARKI PLANOWEJ
DO GOSPODARKI
OPARTEJ NA WIEDZY

MONOGRAFIA INSPIROWANA
AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ

—— PROFESORA ——
Macieja Bałtowskiego

REDAKCJA NAUKOWA

Zbigniew Pastuszak
Andrzej Miszczuk

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin 2023

A handwritten signature in black ink, which appears to read "Maciej Bałtowski". The signature is fluid and cursive, written on a plain white background.

*Profesorowi Maciejowi Bałtowskiemu
z okazji 70. urodzin i 45-lecia pracy zawodowej
monografię tę ofiarowują przyjaciele i współpracownicy*

Spis treści

Parę słów od Jubilata	11
Prolog. Profesor Maciej Bałtowski – mistrz, mentor i przyjaciel (Z. Pastuszek, A. Miszczuk)	13
Wykaz ważniejszych publikacji Jubilata	25
Książki autorskie lub współautorskie	25
Redakcja i współredakcja monografii naukowych	26
Najważniejsze artykuły i rozdziały w monografiach	27
Pozostałe wybrane artykuły i rozdziały w monografiach	29
Wprowadzenie. Od redaktorów monografii	33

I. Globalne problemy gospodarcze

1. Własność, ustrój, rozwój (Grzegorz W. Kołodko)	37
Początki transformacji	38
Spektrum form własności	42
Państwo i rynek, kraj i zagranica	47
Literatura	49
2. Państwowa własność przedsiębiorstw w warunkach przesilenia cywilizacyjnego (Elżbieta Mączyńska)	53
Wprowadzenie	53
Przesilenie cywilizacyjne, chwiejność, kryzysogenność współczesnego świata	56
Państwo versus rynek – wielowiekowe kontrowersje i ich podłoże z Adamem Smithem w tle	61

Państwo w warunkach przesilenia cywilizacyjnego i multiplikacji kryzysów	64
Konkluzja	66
Literatura	66
3. Nowy pragmatyzm – szanse i ograniczenia z uwzględnieniem badań Profesora Macieja Bałtowskiego (Marian Gorynia)	71
Wprowadzenie	71
Przegląd literatury/rozważania teoretyczne	72
Metodyka badawcza	75
Wyniki badań	75
Omówienie wyników badań i konkluzje	78
Osobiste refleksje	78
Literatura	80
4. Własnościowe utopie ekonomiczne (Grzegorz Kwiatkowski)	81
Wprowadzenie	81
Definicja własnościowych utopii ekonomicznych	82
Własnościowe utopie ekonomiczne w ujęciu historycznym	84
Próba typologii współczesnych własnościowych utopii ekonomicznych	86
Wnioski i refleksje	90
Literatura	91
5. Transformacja i ekonomia przyszłości – dzisiaj (Maciej Miszewski)	93
Wprowadzenie	93
Transformacja gospodarcza – aspekt teoretyczny	94
„Ekonomia przyszłości”	96
Podsumowanie	99
Literatura	100
6. Ekonomia a niepewność (Łukasz Jasiński)	101
Wprowadzenie	101
Niepewność związana z człowiekiem (jednostką)	102
Niepewność związana z dynamicznymi procesami rynkowymi	103
Niepewność wynikająca z aktywności państwa	104
Niepewność dotycząca samych ekonomistów	104
Podsumowanie	106
Literatura	106
7. Pandemia COVID-19 a sektor ubezpieczeń (Adam Śliwiński)	107
Wprowadzenie	107
Pandemia a ryzyko pandemii z punktu widzenia ubezpieczeń	108
Ubezpieczenia na tle innych sektorów	110

Wpływ pandemii na sektor ubezpieczeń w Polsce	112
Konkluzje	115
Literatura	115
8. Pozycja Chin w globalnych łańcuchach wartości (Tomasz Białowąs)	117
Wprowadzenie	117
Przegląd literatury	118
Metoda badawcza i źródła danych statystycznych	120
Pozycja Chin w globalnych łańcuchach wartości	122
Konkluzje	126
Osobiste refleksje	127
Literatura	128
9. Stan i perspektywy rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w krajach UE (Tomasz Kijek)	131
Wprowadzenie	131
Istota i cechy gospodarki opartej na wiedzy	133
Koncepcje pomiaru gospodarki opartej na wiedzy	134
Metodyka badania	136
Wyniki	138
Konkluzje	139
Literatura	140
10. Makro- i mikroekonomiczne podstawy rozwoju skandynawskich gospodarek opartych na wiedzy (Maciej Bałtowski, Zbigniew Pastuszek)	143
Wprowadzenie	143
Szwecja i Finlandia jako kraje realizujące zasady gospodarki opartej na wiedzy	145
Z czego to wynika	148
Konkluzje	152
Aktualizacja tekstu – według danych z lat 2020–2022	153
Literatura	157

II. Transformacja gospodarki polskiej

1. Transformacja społeczno-gospodarcza Polski – ujęcie regionalne (Andrzej Miszczuk)	163
Wprowadzenie	163
Transformacja instytucjonalna regionów (województw)	167
Typologia regionów ze względu na dynamikę transformacji społeczno-gospodarczej	171

Konkluzje	175
Literatura	175
2. Przedsiębiorstwa państwowe w transformacji polskiej gospodarki – perspektywa ilościowa (Piotr Kozarzewski)	177
Wprowadzenie	177
Przedsiębiorstwa państwowe: problemy definicji i pomiaru	179
Metodologia badania	181
Udziały przedsiębiorstw państwowych w Polsce	183
Konkluzje	187
Literatura	188
Aneks. Udział przedsiębiorstw państwowych w polskiej gospodarce	191
3. Wybrane aspekty finansowe przedsiębiorstw w okresie transformacji polskiej gospodarki – perspektywa ścieżek ich powstawania (Jan Chadam)	193
Wprowadzenie	193
Modele tworzenia przedsiębiorstw w okresie transformacji	194
Wyniki finansowe spółek	197
Struktura finansowania aktywów spółek i kierunki przepływów pieniężnych	199
Konkluzje	202
Literatura	203
4. Ewolucja polityki budżetowej w Polsce (Magdalena Miszczuk)	205
Wprowadzenie	205
Polityka budżetowa w latach 1991–1998	207
Polityka budżetowa w latach 1999–2009	209
Polityka budżetowa w latach 2010–2020	213
Konkluzje	216
Literatura	217
5. Transformacja systemu bankowego w Polsce – przebieg i efekty (Jerzy Węclawski)	219
Wprowadzenie	219
Sytuacja wyjściowa	220
Nowa struktura systemu bankowego – instytucje regulacyjne	220
Instytucje i regulacje nadzorcze	222
System gwarantowania środków pieniężnych	224
Przekształcenia sektora banków komercyjnych	224
Konkluzje	228
Literatura	229

6. Transformacja rynku ubezpieczeniowego w Polsce (Teresa Bednarczyk) ...	231
Wprowadzenie	231
Rozważania teoretyczne	232
Metodyka badawcza	233
Wyniki badań	234
Konkluzje	240
Osobiste refleksje	240
Literatura	241
7. Właścicielska renta polityczna w teorii i praktyce (Sławomir Sękowski) ...	243
Wprowadzenie	243
Teoria i przegląd literatury	244
Metodyka	247
Wyniki badań empirycznych	248
Dyskusja i konkluzje	251
Literatura	253
8. Polityka dywidendowa spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (Mieczysław Kowerski)	255
Wprowadzenie	255
Przegląd literatury	256
Determinowany koniunkturą gospodarczą wzrost skłonności do płacenia dywidend	258
Zróżnicowanie skłonności do płacenia dywidend notowanych spółek	260
Wzrost udziału spółek płacących dywidendy z zysku zatrzymanego	261
Wzrost wartości wypłacanych dywidend	262
Wzrost stóp wypłat dywidend i stóp dywidend	264
Docelowa stopa wypłaty dywidendy spółek notowanych na GPW	266
Konkluzje	267
Literatura	268
9. Zakres i znaczenie partycypacji publicznej w tworzeniu strategii rozwoju polskich miast (Piotr Maleszyk)	273
Wprowadzenie	273
Uspołecznienie tworzenia strategii terytorialnych w świetle literatury przedmiotu	274
Partycypacja publiczna w tworzeniu strategii rozwoju miast – wyniki analiz i dyskusja	277
Konkluzje	282
Literatura	283

Post Scriptum. O pozytywnym wpływie Profesora na życie innych	285
Wolność sama się nie obroni (Leszek Balcerowicz)	291
Spis rysunków	293
Spis tabel	295
List gratulacyjny Prezesa Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, prof. dr. hab. Mariana Goryni i Honorowej Prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, prof. dr. hab. Elżbiety Mączyńskiej	297
List gratulacyjny Prezydenta Miasta Lublina, dr. Krzysztofa Żuka	299
List gratulacyjny Wiceprezesa zarządu Intrograf SA, dr. Mariusza Świetlickiego	301

Parę słów od Jubilata

Nauka, jak każda działalność twórcza człowieka, polega w dużym stopniu na sztafecie pokoleń, w której wiedza i doświadczenie mentorów tworzą podstawę do osiągnięć ich następców, a także na nieustannej, wzajemnie wzbogacającej dyskusji i wymianie poglądów naukowych. Chciałbym więc w tym miejscu krótko przywołać pamięć o Tych, którzy uformowali mnie jako naukowca.

Pierwszą i najważniejszą taką osobą był prof. **Olgierd Gedymin**, opiekun moich studiów indywidualnych w Instytucie Organizacji Zarządzania Politechniki Warszawskiej, a potem promotor mojej rozprawy doktorskiej. Był uczniem Henryka Greniewskiego, prekursora polskiej cybernetyki, kierownika Katedry Ekonometrii w Uniwersytecie Warszawskim, z kolei ucznia matematyka i logika Leona Chwistka. Profesor Gedymin pokazał mi, na czym polega naukowe podejście do świata, był moim mistrzem zarówno jako ekonomista, naukowiec, jak i człowiek intelektu.

Ważną rolę w moim rozwoju naukowym odegrał prof. **Jerzy Osiatyński**. Nieoceniona była pomoc, jaką uzyskałem od Niego przy pisaniu rozprawy habilitacyjnej. Jego erudycja, nie tylko ekonomiczna, a także kultura osobista, stały się dla mnie niedościgłym wzorem. Śledził uważnie moje kolejne książki i publikacje, zawsze służył mi pomocą i dobrą radą.

Już po uzyskaniu tytułu profesora, w trakcie pisania *Gospodarki socjalistycznej...* napotkałem na swojej drodze zawodowej prof. **Tadeusza Kowalika**. Wielogodzinne rozmowy w Jego mieszkaniu przy Alei Niepodległości w Warszawie, początkowo na temat książki, przerodziły się w dyskusje o świecie, społeczeństwie i historii. Profesor Kowalik hojnie dzielił się swoją imponującą wiedzą i doświadczeniem życiowym. Choć nasze poglądy ekonomiczne różniły się zasadniczo, nie przeszkodziło to w nawiązaniu nici przyjaźni i wzajemnego szacunku.

Profesora **Grzegorza W. Kołodkę**, poznałem bliżej przed 9 laty, już jako – wydawało mi się – ukształtowany ekonomista. Jednak Profesor wywarł silny wpływ na moje postrzeganie ekonomii jako nauki społecznej, a także na pogłębione rozumienie relacji między trzema obszarami dociekań ekonomicznych: gospodarką, która istnieje obiektywnie i która jest przedmiotem badań ekonomistów, ekonomią, która w sposób naukowy opisuje i wyjaśnia funkcjonowanie gospodarki, oraz polityką gospodarczą, która bazując na tym opisie i wyjaśnieniu, daje wskazówki i narzędzia do zmian gospodarki na lepsze.

Maciej Bałtowski, Warszawa, 20 lutego 2023 r.

Nowy pragmatyzm – szanse i ograniczenia z uwzględnieniem badań Profesora Macieja Bałtowskiego

prof. dr hab. Marian Gorynia
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Wprowadzenie

Przedmiotem opracowania jest identyfikacja, krytyczna analiza oraz ocena głównych komponentów względnie nowego kierunku myślenia w ekonomii zaliczanego do ekonomii heterodoksyjnej, określanego jako nowy pragmatyzm. Twórcą tego kierunku jest Profesor Grzegorz W. Kołodko. Istotne w świetle zarysowanego zamiaru badawczego jest to, że w dyskusji na temat znaczenia nowego pragmatyzmu dużą rolę odegrały prace Profesora Macieja Bałtowskiego. Zamiarem autora jest więc określenie i szersze naświetlenie wkładu Pana Profesora w kształtowanie się, rozwój i propagowanie koncepcji nowego pragmatyzmu. Podstawową metodą badawczą zastosowaną przy powstawaniu tego tekstu jest krytyczna analiza literatury przedmiotu.

W największym skrócie rzecz ujmując, można uznać, że powstanie nowego pragmatyzmu jest jednym z przejawów reakcji środowiska ekonomistów na niedostatki ekonomii ortodoksyjnej. Profesor Grzegorz W. Kołodko należy do grona zdecydowanych krytyków sposobu uprawiania ekonomii w nurcie *mainstream*, który w jego ujęciu jest tożsamy z neoliberalizmem (Kołodko 2016: 22–23). W efekcie tej

krytyki pojawiła się koncepcja potrójnie zrównoważonego, długofalowego rozwoju społeczno-gospodarczego, co oznacza:

- „wzrost zrównoważony ekonomicznie, czyli w odniesieniu do rynków towarów i kapitału oraz inwestycji i finansów, a także siły roboczej;
- wzrost zrównoważony społecznie, czyli w odniesieniu do sprawiedliwego, akceptowanego społecznie podziału dochodów oraz stosownego udziału podstawowych grup ludności w usługach publicznych, a także – powtórnie – siły roboczej;
- wzrost zrównoważony ekologicznie, czyli w odniesieniu do zachowania odpowiednich relacji między działalnością gospodarczą człowieka a naturą” (Kołodko 2016: 21).

Wskazane elementy stanowią istotę nowego pragmatyzmu. Kołodko z przekonaniem podkreśla, że „dobra ekonomia to nie tylko opis świata; to także instrument jego zmiany na lepsze” (2016: 21).

Dużą rolę w dyskusji nad koncepcją nowego pragmatyzmu odegrały prace Profesora Macieja Bałtowskiego. Prace te zostaną zaprezentowane w dalszej części opracowania.

Przed niniejszym tekstem postawiono dwa cele. Pierwszy to skrótowe zaznajomienie czytelnika z podstawowymi komponentami składającymi się na kierunek myślenia w naukach ekonomicznych określany jako nowy pragmatyzm. Drugi cel wiąże się z wyeksponowaniem dzieł i poglądów Profesora Macieja Bałtowskiego, odnoszących się do nowego pragmatyzmu, poglądów, które w istotnym stopniu ukierunkowały prowadzony dyskurs publiczny na temat tej koncepcji i przyczyniły się do wypracowania uporządkowanych i uargumentowanych ocen odnośnie do szans i ograniczeń koncepcji Grzegorza W. Kołodki.

Przegląd literatury/rozważania teoretyczne

Istota, charakter i rozmiary opracowania nakazują skrótowe i selektywne podejście do realizacji postawionych celów. Dlatego wzięte pod uwagę zostaną dwie prace Profesora Macieja Bałtowskiego poświęcone idei nowego pragmatyzmu: Bałtowski 2016a i 2016b.

Jeśli chodzi o pierwszą książkę, to miałem okazję pełnić obowiązki recenzenta wydawniczego, a następnie opublikowałem recenzję w „Ekonomiście” (Gorynia 2017). Niżej zaprezentowane rozważania nawiązują do wspomnianej recenzji.

Po pierwsze, należy podkreślić, że książka pod redakcją M. Bałtowskiego stanowiła niezwykle doniosłe wydarzenie na polskim rynku wydawniczym. Niewiele opracowań o podobnym znaczeniu ukazało się w Polsce po 1990 r. i tylko nieliczne z nich tak szeroko, a jednocześnie wnikliwie podchodziły do najważniejszych problemów ekonomii jako nauki. Po drugie, oczywiste jest, że powstanie tej ważnej pracy nie byłoby możliwe, gdyby nie twórczość G.W. Kołodki. Na podkreślenie zasługuje rozmach intelektualny jego prac, rozległość podejmowanej problematyki, a ich wyróżnikiem jest silnie postulatyno-konstruktywistyczny sposób narracji. Prace Kołodki są istotne, czyta się je z zapartym tchem, a ponadto powinny stanowić lekturę obowiązkową dla wszystkich tych, którzy pełnią funkcje publiczne. Dzieła te stawiają trudne pytania, zmuszają do refleksji, nie udzielają prostych i jednoznacznych odpowiedzi. Jednocześnie jednak rodzą wątpliwości. Dwie podstawowe, które trzeba wyartykułować przed innymi, są następujące. Jedna wiąże się z pytaniami, czy wizje Kołodki przystają do natury człowieka? Czy postulaty: „bądźmy dobrzy, rozsądni, żyjmy z umiarem, dbajmy o środowisko, nie grzeszmy itd.” są tylko przejawem edukacyjno-pedagogicznej retoryki, czy też Autor traktuje je jako realistyczne i wykonalne wskazania? A może mamy do czynienia z utopią? Druga wątpliwość ma charakter metodologiczny i odnosi się do usytuowania nowego pragmatyzmu. Czym w zamiarze jej Autora ma być ta koncepcja? Konstruktywną, dojrzałą propozycją będącą odpowiedzią na krytykę ekonomii ortodoksyjnej, gotową do zajęcia jej miejsca w kompleksowym, wieloaspektowym wyjaśnianiu, budowaniu i zmienianiu gospodarczego oblicza tego świata? Czy może jest to tylko zbiór luźnych zebranych razem, znanych skądinąd, słusznych dezyderatów metodologicznych mających cechować ekonomię, tyleż pociągających intelektualnie, co trudnych albo wręcz niemożliwych do realizacji w rzeczywistości podejmowanych badaniach? Jaki jest potencjał nowego pragmatyzmu odnośnie do uogólniania i teoretyzowania? Czy jego kontekstualność jest silną czy słabą stroną? Przykładowo – co może wynikać ze stwierdzenia, że każdy system gospodarowania ma swój indywidualny kontekst przestrzenny, historyczny i kulturowy? Jedną z odpowiedzi może iść w takim kierunku, że tak uprawiana ekonomia da nam niekończącą się liczbę przypadków. Pojawia się tym samym niepokój o to, co z teorią, z tym, co wspólne, co się powtarza, co stanowi prawidłowość, co uniwersalne (choćby we względnym, ograniczonym zakresie). Należy podkreślić, że z różnych powodów nie na wszystkie z powyższych pytań udzielone zostały w książce odpowiedzi. Wydaje się jednak, że ta okoliczność stanowi chyba kolejną silną stronę opracowania – zmusza bowiem czytelnika do wysiłku intelektualnego i zachęca do własnej interpretacji złożonych problemów.

Druga rozważana tutaj praca Profesora Macieja Bałtowskiego na temat nowego pragmatyzmu to rozdział w obszernej książce poświęconej ekonomii umiaru (Pach, Kowalska, Szyja 2016).

G.W. Kołodko (2016b: 32) podkreśla, że ekonomia umiaru jest składnikiem nowego pragmatyzmu i zauważa: „Aby to się udało – a zwłaszcza, by za wyobrażeniami i propozycjami ekonomii jako dyscypliny normatywnej szły stosowne działania polityki gospodarczej – nieodzowne jest zrozumienie istoty umiaru, bo o to chodzi w nowym pragmatyzmie”. I zaznacza dalej: „Ekonomia umiaru to dostosowywanie rozmiarów strumieni – ludzkich, naturalnych, finansowych i rzeczowych – do wymogu zachowania dynamicznej równowagi”. Wydaje się, że przytoczona definicja trafnie opisuje intencje jej autora. Jednocześnie jednak jest ona na tyle ogólna, że – przynajmniej na tym poziomie ogólności – nie artykułuje wystarczająco wątku przesadnie intensywnej eksploatacji środowiska naturalnego przez człowieka w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Stąd bierze się postulat modyfikacji koncepcji ekonomii umiaru bazującej na idei równowagi. Należy bowiem mieć w pamięci, że współcześnie normą jest, iż stan gospodarki to gospodarka nawarstwiających się nierównowag. Zwracają na to uwagę Banaszyk, Deszczyński, Gorynia, Malaga (2021), gdy piszą, że biorąc pod uwagę przyszłość nauk ekonomicznych, w tym także ekonomii umiaru, warto z jednej strony zrezygnować z konstruktu równowagi ekonomicznej, z drugiej – uwzględnić w szerszym zakresie inne konkurencyjne koncepcje zmierzające do całościowego uniwersalnego opisu i wyjaśnienia procesów gospodarczych.

Wkład Profesora Macieja Bałtowskiego (2016b: 103–104) w kształtowanie się idei ekonomii umiaru sprowadza się do kilku istotnych składników, którymi są:

- wskazanie genezy tego konceptu w kontekście historycznym, filozoficznym i społecznym (między innymi – Arystoteles, stoicy, Horacy, św. Tomasz, polska szkoła lwowsko-warszawska),
- zwrócenie uwagi na współczesne przejawy krystalizowania się idei umiaru – Klub Rzymski, koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju, ekonomia ekologiczna, idea umiaru jako imperatyw współczesnej nauki ekonomii w ujęciu G.W. Kołodki,
- identyfikacja i konceptualizacja podstawowych różnic między ekonomią umiaru a ekonomią ortodoksyjną – różnice te sprowadzają się do odmiennego rozumienia celów gospodarowania w ujęciu ekonomii ortodoksyjnej oraz ekonomii umiaru,

- intelektualne rozpracowanie postulatu zmiany, który powinien towarzyszyć rozważaniom nad gospodarką – dobrze oddaje to cytat: „Realizacja tego rodzaju postulatu wymaga więc przełożenia ekonomii umiaru jako konstrukcji teoretycznej na gospodarkę umiaru, a więc pewien zdolny do funkcjonowania system gospodarczy, którego zasady opierają się i wynikają właśnie z celów i założeń ekonomii umiaru. Na poziomie teoretycznym pierwszym i niezbędnym krokiem w tym kierunku jest próba znalezienia odpowiedzi na następujące pytania – czy i w jaki sposób oraz w jakich warunkach i okolicznościach możliwe jest wcielenie w życie zasady moderacji, nie tylko jako podstawy paradygmatu teorii ekonomii, co wydaje się stosunkowo proste, ale także jako podstawy funkcjonowania realnej gospodarki” (Bałtowski 2016b: 106).

Metodyka badawcza

Podstawową metodą wykorzystaną przy tworzeniu tego tekstu była metoda krytycznej analizy literatury przedmiotu. Charakter opracowania zdecydował o tym, że ograniczono się do starannie wybranej, wyselekcjonowanej puli publikacji ściśle związanych z przedmiotem prowadzonych rozważań.

Wyniki badań

Wyniki analizy pierwszego z dzieł autorstwa Profesora Macieja Bałtowskiego, których rolę zdecydowano się tutaj ocenić, prowadzą do sformułowania kilku następujących spostrzeżeń¹:

1. Można przypuszczać, że idea książki zredagowanej przez M. Bałtowskiego jako zbiór rozdziałów miała iść raczej w stronę względnie silnego powiązania powstałych tekstów, dla których osnowę miała stanowić koncepcja *nowego pragmatyzmu* Grzegorza W. Kołodki. Za takim rozumieniem intencji Redaktora przemawia fragment wstępu: „Tom ten składa się głównie z tekstów rozszerzających i pogłębiających wybrane elementy (aspekty) *nowego pragmatyzmu* lub poddających krytycznej, konstruktywnej analizie jego dotychczasowy dorobek” (2016a: 6). Jednak wydaje się, że taka idea książki okazała się nie w pełni

¹ Spostrzeżenia te dla celów tej publikacji zostały opracowane na podstawie: Gorynia 2017.

możliwa do realizacji i w rezultacie: „Są w tomie także teksty analizujące inne ważne zagadnienia współczesnej ekonomii z niewielkimi odwołaniami do twórczości Kołodki” (2016a: 6–7). Efekt jest więc taki, że część tekstów jest rzeczywiście osnuta wokół wiodącej tytułowej koncepcji *nowego pragmatyzmu*, w wypadku innych mamy jednak raczej do czynienia z luźnym powiązaniem tematycznym prezentowanych opracowań. Należy przy tym wyrazić uznanie dla M. Bałtowskiego, który w obliczu powstałej sytuacji potrafił w umiejętny sposób stworzyć trzy nieco odrębne części pracy, których tytuły i ukierunkowanie merytoryczne zasługują na pełną akceptację.

2. Warto się odnieść do kilku myśli zawartych w samym wstępie książki:
 - Dość trudno jest polemizować z Redaktorem bez podania przez Niego cenzur czasowych odnoszących się choćby do globalizacji czy nowego pragmatyzmu. Dżin różnorodności pojawił się bowiem w literaturze ekonomicznej znacznie wcześniej aniżeli najnowsza odsłona globalizacji, a tym bardziej nowy pragmatyzm.
 - Podobnie sprawy mają się z rozwarstwieniem cywilizacyjnym oraz z zagrożeniami ekologicznymi – ekonomia polityczna zacofania gospodarczego oraz np. raporty Klubu Rzymskiego dały początek ujmowaniu tych zagadnień w ekonomii kilka dziesięcioleci temu.
 - Trudno byłoby nie zgodzić ze stwierdzeniem, że „Ekonomia przyszłości nie może zatem być obojętna wobec kwestii aksjologicznych” (2016a: 4). Nie jest moim celem „obrona ekonomistów”, ale nawet bardzo pobieżna obserwacja rzeczywistości pokazuje, że ujmowanie wartości w działaniach szeroko rozumianej polityki (nie tylko gospodarczej) jest często pustym postulatem.
 - Także dostrzeżenie możliwych sprzeczności pomiędzy interesami poszczególnych gospodarek narodowych a gospodarką globalną nie jest odkryciem poczynionym w tym tysiącleciu, lecz poczynione zostało zdecydowanie wcześniej.
 - Innymi słowy: stwierdzenia Redaktora we wskazanych wyżej fragmentach wstępu sprawiają wrażenie nieco przerysowanych. Nowy pragmatyzm *de facto* zbiera w pewną całość postulaty zgłaszane przez niektórych ekonomistów w okresie co najmniej kilku dziesięcioleci. Może więc określenie *eklektyczny nowy pragmatyzm* byłoby równie dobre?
 - We wstępie pojawiają się co najmniej dwa słowa-wytrychy, a mianowicie *globalizacja* oraz *podejście ortodoksyjne* (*paradygmaty ortodoksyjne*). Redaktor

ma zapewne świadomość, że pojęcia te są używane w literaturze w rozmaitych znaczeniach. Bez choćby ramowych ich definicji trudno jest jednak poruszać się po książce, bo padają w opracowaniu liczne sądy wartościujące odnoszące się do desygnatów tych pojęć. Wskazane byłoby więc podanie choćby krótkich, obejmujących najważniejsze atrybuty, wyjaśnień tych terminów.

3. W poszczególnych opracowaniach składających się na całość książki pojawiają się takie określenia, jak: *główny nurt*, *synteza neoklasyczna*, *liberalizm*, *neoliberalizm*, *akademicka ortodoksja*, *dzisiejszy teoretyczny mainstream* itp. Moim zdaniem okoliczność ta wymagałaby jakiegoś komentarza ze strony Redaktora odnośnie do zakresów znaczeniowych tych terminów.

W moim przekonaniu podzielenie się powyższymi uwagami pokazuje skalę trudności zadania podjętego przez Profesora Macieja Bałtowskiego jako redaktora omawianej pracy.

Jeśli chodzi z kolei o drugie uwzględnione tutaj dzieło autorstwa Profesora Macieja Bałtowskiego skupiające się na ekonomii umiaru, to warto jest wskazać na następujące elementy:

1. Prof. Maciej Bałtowski zdaje sobie sprawę z ogromu przedsięwzięcia, jakie stanowiłoby urzeczywistnienie gospodarki umiaru. Jednocześnie dostrzec można jego sceptycyzm wynikający z dominacji powszechnej obecnie perspektywy gospodarczej – indywidualistycznej i rynkowej.
2. W realizacji tego przedsięwzięcia nieodzowne jest współdziałanie państwa i rynku, co Profesor Bałtowski (2016b: 197) ujmuje następująco: „Także zmiana, o której tu mówię, to znaczy przejście od gospodarki opartej na zasadzie maksymalizacji do gospodarki opartej na zasadzie moderacji, wymaga współdziałania państwa i rynku. Przy czym, jak sądzę, rola państwa w tym obszarze musi być zarówno inicjująca, jak i wiodąca”.
3. M. Bałtowski tworzy zarys intelektualny konsensu między trzema aktorami każdej gospodarki (konsument, przedsiębiorstwo, państwo), który jest warunkiem wprowadzenia gospodarki umiaru. Przy tym Profesor stawia z pewnością kontrowersyjną tezę, że wdrażanie postulatów ekonomii umiaru musi być inicjowane i prowadzone przez państwo. Dokonuje jednocześnie przekonującego jej uzasadnienia. Innymi słowy – postuluje daleko idący konstruktywizm w prowadzeniu polityki gospodarczej z jednoczesnym odwołaniem się do przykładów z historii (New Deal oraz ordoliberalizm).

4. Profesor Bałtowski (2016b: 109) w swoich rozważaniach uwzględnia także poziom globalny, którego znaczenie wyraża w następujących słowach: „Nie ulega wątpliwości, że jeśli gospodarka umiaru ma być faktyczną formą gospodarki przyszłości, to zmiany systemów gospodarczych, prowadzące do gospodarki umiaru, muszą mieć charakter globalny, a przynajmniej musi być przekroczona pewna masa krytyczna zmian w skali globalnej”.

Omówienie wyników badań i konkluzje

Generalna konkluzja, jaką można wysnuć z przeprowadzonych wyżej rozważań, sprowadza się do dostrzeżenia i docenienia olbrzymiej roli, jaką odegrała twórczość Profesora Macieja Bałtowskiego w opracowaniu, uporządkowaniu, rozwinięciu, ale także popularyzacji dwóch nośnych oryginalnych koncepcji wypracowanych w ramach polskiej myśli ekonomicznej w XXI w. Koncepcje te to nowy pragmatyzm i ekonomia umiaru. Podwaliny obu z nich stworzył Grzegorz W. Kołodko. Jednocześnie analiza dwóch przykładowych opracowań z zakresu tych koncepcji, opracowań autorstwa Profesora Macieja Bałtowskiego wyraźnie wskazuje na to, że postęp intelektualny przy powstawaniu, rozwijaniu, wzbogacaniu i ewolucji podobnych idei ma charakter ciągły, nieprzerwany – w tych konkretnych wypadkach pierwszoplanową rolę odegrały prace Profesora Macieja Bałtowskiego. Bez jego publikacji stan debaty na temat nowego pragmatyzmu i ekonomii umiaru z pewnością nie znalazłby się w tak zaawansowanej fazie.

Osobiste refleksje

Osobiście jestem przykładem naukowca, którego zainspirowały nie tylko idee zaproponowane przez Grzegorza W. Kołodkę, ale na którym duże wrażenie zrobiły także ich rozwinięcia i interpretacje dokonane przez Macieja Bałtowskiego. Te ostatnie w znacznym stopniu skłoniły mnie do zabierania głosu na forum publicznym (Gorynia 2022a, 2022b). Mogę więc powiedzieć, że część moich zainteresowań zawdzięczam lekturze opracowań Macieja Bałtowskiego.

Jeśli chodzi o osobiste refleksje związane z dokonaniem i osiągnięciami Pana Profesora, chciałbym zaznaczyć, że nasze zainteresowania badawcze spotkały się albo skrzyżowały się właśnie w odniesieniu do rozpatrywanych tutaj zagadnień nowego

pragmatyzmu oraz ekonomii umiaru. Miałem więc okazję nie tylko czytać z uwagą Jego prace, ale także spotkała mnie przyjemność napisania recenzji wydawniczej książki zredagowanej przez Macieja Bałtowskiego (2016a), która to recenzja po ukazaniu się publikacji została przepracowana i opublikowana na łamach „Ekonomisty” (Gorynia 2017).

Nie prowadziliśmy z Panem Profesorem wspólnych projektów badawczych, nie publikowaliśmy tekstów współautorskich, ale za to alternatywnym kanałem interakcji było wspólne uczestnictwo w seminariach, warsztatach czy konferencjach. Trzeba tutaj wymienić konferencje w Uniwersytecie w Białymstoku, w Akademii im. Leona Koźmińskiego czy w Pałacu Staszica w Warszawie. Stosunkowo dobrze pamiętam naszą wymianę poglądów w tym ostatnim miejscu w trakcie konferencji pn. *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne*, która odbyła się 14 marca 2018 r. w Warszawie, zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Komitet Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk oraz kilka innych komitetów PAN.

Wielką przyjemność sprawiła mi wizyta złożona na macierzystej Uczelni Profesora Macieja Bałtowskiego, czyli w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na zaproszenie ówczesnego Dziekana Wydziału Ekonomicznego, Profesora Zbigniewa Pastuszaka. Było to seminarium habilitacyjne zatytułowane *Kilka uwag o pracach awansowych (dysertacjach) w naukach ekonomicznych* zorganizowane w styczniu 2018 r. Nieoficjalnym wydarzeniem towarzyszącym była wspólna kolacja z Panami Profesorami Maciejem Bałtowskim, Zbigniewem Pastuszakiem i Jerzym Węclawskim w restauracji Mandragora w Lublinie. Takie dyskusje lubię najbardziej, a zarówno świetna lubelska atmosfera, jak i poziom moich Interlokutorów sprawiły, że znaleźliśmy się naprawdę wysoko.

Wszelkie dyskusje z Profesorem Maciejem Bałtowskim niezależnie od ich przedmiotu zawsze stanowiły dla mnie prawdziwą ucztę intelektualną. Z mojego Interlokutora promieniowała olbrzymia wiedza i erudycja, Jego poglądy były nieszablonowe, uporządkowane, przemyślane i dojrzałe. O kulturze dyskusji można powiedzieć tylko tyle, że zawsze życzylbym sobie takich rozmówców.

Opracowanie jubileuszowe rządzi się swoimi prawami. Dlatego pozwalam sobie jeszcze na wspomnienie „odegrania” z Profesorem Maciejem Bałtowskim podobnej roli w trakcie webinarium dla uczczenia 80. urodzin Profesora Andrzeja Koźmińskiego z Akademii im. Leona Koźmińskiego w kwietniu 2022 r. Zorganizował je Profesor Grzegorz W. Kołodko, a mnie obok Profesora Macieja Bałtowskiego

przypadł zaszczyt reprezentowania dyscypliny ekonomia i finanse w niezwykle interesującej debacie.

Gratulując Panu Profesorowi Maciejowi Bałtowskiemu pięknego Jubileuszu, chciałbym życzyć Jemu i sobie, abyśmy mieli jeszcze niejedną okazję do odbycia wspólnych pasjonujących seminariów, debat i dyskusji.

Literatura

- Bałtowski M. (red.) (2016a), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bałtowski M. (2016b), *Od ekonomii umiaru do gospodarki umiaru – rola państwa*, [w:] J. Pach, K. Kowalska, P. Szyja (red.), *Ekonomia umiaru. Realna perspektywa? Nowy paradygmat Grzegorza W. Kołodko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Banaszyk P., Deszczyński P., Gorynia M., Malaga K. (2021), *Przesłanki modyfikacji wybranych koncepcji ekonomicznych na skutek pandemii COVID-19*, „Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics”, t. 305 (1), s. 53–86. <https://doi.org/10.33119/GN/132485>
- Gorynia M. (2017), *Recenzja książki: M. Bałtowskiego (red.) „Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko”*, „Ekonomista”, nr 2, s. 229–235.
- Gorynia M. (2022a), *O umiarze w ekonomii*, „Rzeczpospolita”, 25.10, s. A25.
- Gorynia M. (2022b), *Czy możliwa jest ekonomia umiaru?*, „Miesięcznik Finansowy Bank”, nr 8, s. 102–105.
- Kołodko G.W. (2016), *Nowy pragmatyzm, czyli ekonomia i polityka dla przyszłości*, [w:] J. Pach, K. Kowalska, P. Szyja (red.), *Ekonomia umiaru. Realna perspektywa? Nowy paradygmat Grzegorza W. Kołodko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pach J., Kowalska K., Szyja P. (red.) (2016), *Ekonomia umiaru. Realna perspektywa? Nowy paradygmat Grzegorza W. Kołodko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.